

MUSEU NACIONAL
D'ART DE CATALUNYA

Dossier de premsa

AERONÀUTICA [VOL]

FRANCESC TORRES

INTERIOR

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

Organització i producció:

Museu Nacional d'Art de Catalunya i
Centre d'aviació històrica de la Sénia

Una instal·lació de

Francesc Torres

Dates:

Del 18 de juny
al 26 de setembre de 2021

Amb la col·laboració de

Ajuntament de la Sénia

FRANCESC TORRES

AERONÀUTICA [VOL] INTERIOR

Aquesta mostra és una instal·lació de l'artista Francesc Torres a partir de dos aeroplans que van participar en la Guerra Civil espanyola: el bombarder soviètic Túpolev SB-2 "Katiuska" i el caça també soviètic Polikàrpov I-16 "Mosca", ambdós presents en la Guerra Civil al bàndol republicà. Aquests aparells són rèpliques fidels a escala 1:1, però es tracta d'uns avions que en aquest moment no volen, i en paraules del mateix artista, "un avió que no vola no és un avió, és una obra d'art".

En aquest projecte, Francesc Torres porta encara més lluny unes coordenades que ja ha explorat altres vegades, com l'ambigüitat entre l'art i el no-art (pintures de camuflatge, objectes no artístics amb "aura artística", etc.) o l'eliminació de la línia divisòria entre els formats "exposició", "obra" i "instal·lació".

L'origen d'*Aeronàutica (Vol) interior* és una visita que l'artista fa a l'històric camp d'aviació de la Sénia, construït pel Govern de la II República tot just començada la Guerra Civil espanyola. Aquest camp va tenir un paper molt destacat per la seva situació estratègica i per la seva capacitat operativa, primer per a l'aviació de la República i després, paradoxalment, per a la Legió Còndor alemanya. Molt a prop de l'antic camp d'aviació, es troba el Centre d'Aviació Històrica de la Sénia, on el seu director, José Ramón Bellaubí Caballer, porta a terme la recreació d'avions històrics.

Francesc Torres explora aspectes com l'impacte que va suposar, dins el conflicte bèl·lic, la guerra des del cel o la idea de sacrifici en la defensa d'un ideari. L'artista planteja l'analogia entre el sacrifici bèl·lic i el sacrifici per la fe religiosa, jugant amb la iconografia prestada de la *Crucifixió de sant Pere*, una bellíssima taula gòtica de la col·lecció del Museu Nacional en què es representa el martiri del sant, obra del mestre Pere Serra (segle XIV).

Aquesta instal·lació artística forma part dels projectes expositius que el Museu Nacional dedica enguany a la Guerra Civil i la sal-

vaguarda del patrimoni artístic en aquest context extrem. Es tracta d'un conjunt de quatre exposicions i un programa públic articulats sobre el mateix eix temàtic: juntament amb la **instal·lació de l'artista Francesc Torres**, les exposicions temporals **La guerra infinita. Antoni Campañà i Museu en perill! Salvaguarda del patrimoni artístic català (1936-1939)**, i les noves sales dedicades a l'art d'aquest període, que guanya espai i aporta noves obres i noves lectures.

Pel que fa al programa d'activitats presencials i en línia, aquestes s'han dissenyat en col·laboració amb un gran nombre d'entitats i col·lectius especialitzats en aquest període. Són propostes per reflexionar, des de múltiples angles, sobre les conseqüències que es deriven de la guerra, com ara el paper de l'art i els artistes, la destrucció i la protecció del patrimoni en situacions de conflicte, la propaganda i la memòria, la mort, l'exili o el patiment de la població civil.

TEXTOS DE SALA

AVIÓ DE CAÇA POLIKÀRPOV I-16 “Mosca”

DADES TÈCNIQUES

PAÍS: URSS

TIPUS: CAÇA

LONGITUD: 6 M APROX.

AMPLADA: 9 M APROX.

ALÇÀRIA: 2,50 M APROX.

PES BUIT: 1.300 KG APROX.

VELOCITAT MÀXIMA: 450 KM/H APROX.

SOSTRE: 9.000 M APROX.

TRIPULACIÓ: 1 PERSONA

ARMAMENT: 2-4 METRALLADORES

El Polikàrpov I-16 va ser dissenyat per Nikolai Polikàrpov, un dels enginyers aeronàutics soviètics més importants de la primera meitat del segle xx. Es tractava d'un monoplà modern, ràpid, àgil, amb un habitacle blindat que protegia molt bé el pilot. Però en els enlairaments i els aterratges la navegació es complicava; com que tenia l'ala petita, aquestes maniobres havien d'efectuar-se a gran velocitat. Durant la II Guerra Mundial, aquest petit avió va quedar un punt obsolet davant la nova generació de caces alemanys de la Luftwaffe. Tot i això, el coratge dels pilots soviètics va quedar demostrat amb escreix. N'hi havia que, quan es quedaven sense munició, utilitzaven l'hèlix de l'I-16 com a serra per destrossar els alerons posteriors, el timó dels bombarders alemanys, per abatre'ls. El Polikàrpov I-16 que ocupa la Sala Oval és una rèplica motoritzada a escala 1:1, feta per José Ramón Bellaubí Caballer, capità de la Marina Mercant i director del Centre d'Aviació Històrica de la Sènia.

BOMBARDER TÚPOLEV SB-2 “Katiuska”

DADES TÈCNIQUES:

PAÍS: URSS

TIPUS: BOMBARDER

LONGITUD: 12,22 M

AMPLADA: 20,12 M

ALÇÀRIA: 4,39 M

PES BUIT: 3.995 KG

VELOCITAT MÀXIMA: 430 KM/H

SOSTRE: 9.400 M APROX.

TRIPULACIÓ: 3 PERSONES

ARMAMENT: 4 METRALLADORES

El Túpolev SB-2, *Skorostnoi Bombardirovshik* (bombarder d'alta velocitat), conegut a Espanya com a “Katiuska”, va ser dissenyat per Andrei Nikolàievitx Túpolev. Va ser un avió revolucionari, tractant-se d'un bombarder, per la seva velocitat punta, 450 km/h, més ràpid que els avions de caça de l'època. El “Katiuska” era un avió totalment metàl·lic, molt lleuger i potent, que podia servir-se d'aquestes virtuts per transportar una càrrega de bombardeig considerable, amb una dotació de només tres homes. “Tot a la russa, bo, senzill, de construcció i manteniment barats i produït com xurros”, comenta l'artista Francesc Torres.

El pilot més cèlebre al comandament d'un “Katiuska” va ser Leocadio Mendiola (Badajoz, 1909 - Barcelona, 1998). Entre les seves nombroses accions de combat, cal destacar el bombardeig del cuirassat nazi *Deutschland*, que va resultar greument danyat i va provocar moltes baixes, així com l'atac, gairebé suïcida, al camp d'aviació de la Sènia, que s'havia convertit en el més important de la Legió Còndor alemanya després de la retirada republicana. Penjada a la Sala Oval, a punt d'estavellar-se, tenim la rèplica d'un “Katiuska” a escala 1:1 en procés de fabricació, també construïda per José Ramón Bellaubí Caballer, capità de la Marina Mercant i director del Centre d'Aviació Històrica de la Sènia.

EL CAMP D'AVIACIÓ DE LA SÈNIA

A mitjan 1937, amb la Guerra Civil ja en ple desenvolupament, el Govern de la II República decideix, per qüestions estratègiques, construir un aeròdrom militar als afores del poble de la Sènia. Van expropiar-se 90 hectàrees d'oliverar i es va obligar els propietaris a talar prop de 9.000 oliveres, fet que va alterar considerablement les finances del poble. En molt poc temps es van construir tres pistes encreuades de terra dura, orientades als vents dominants, amb un edifici per allotjar-hi els oficials i un refugi antiaeri amb capacitat per a 200 persones. Van aprofitar-se petits edificis rurals al perímetre del camp per a tasques auxiliars. No es disposava d'hangars per als avions. El setembre de 1937 comencen les accions operatives: tres esquadrilles de bombarders Túpolev SB i tres esquadrilles del caça Polikàrpov I-16, entre altres avions de procedència variada. Una combinació d'aviadors espanyols i pilots russos (normalment al comandament) formaven els esquadrons.

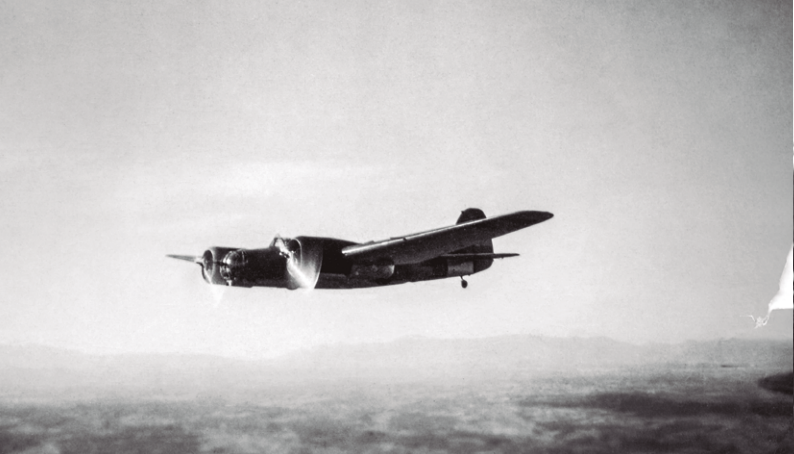
Però la Guerra Civil es decanta cap al bàndol nacional i el 14 d'abril de 1938 el camp d'aviació va passar a mans de l'exèrcit nacional, convertint-se en la base de la Legió Cóndor alemanya i un dels aeròdroms franquistes més importants del país i va comptar amb la presència d'avions com el Messerschmitt Bf 109 (en totes les seves variants), Junkers Ju 87 "Stuka" i Heinkel He 111, aparells que van ser decisius posteriorment, durant la II Guerra Mundial.

La Batalla de l'Ebre, de juliol a novembre de 1938, atorga singular transcendència a la Sènia, degut a la proximitat de la zona conflictiva, i va propiciar que aquest aeròdrom albergués una gran quantitat de personal militar, avions i material de guerra.

Parcialment conservat, actualment acull un centre d'interpretació a l'antiga Casa de Comandament i preserva el refugi antiaeri. El Centre d'Aviació Històrica de la Sènia exhibeix diferents peces aeronàutiques de l'època, considerades de gran interès.

VÍDEO

La frase que constitueix el títol d'aquest vídeo realitzat per Francesc Torres el 2019, "Sàvia és la natura que ens fa morir perquè la vida tingui algun valor", és el que es transmet en Morse mitjançant l'edició, fotograma a fotograma, dels centelleigs del sol als penells de les xemeneies de les cases d'un petit poble.

Túpolev SB-2 "Katiuska" en vol

Leocadio Mendiola Núñez (Badajoz, 1909 - Barcelona, 1998). Pilot del "Katiuska" i comandant. Va ser l'únic aviador lleial a qui es va concedir la Laureada de Madrid. Per avatars de la guerra, no va arribar a rebre-la mai, ni tan sols a títol pòstum. Fins ara, la negativa dels diversos governs democràtics de totes les ideologies a resoldre la qüestió, malgrat que Mendiola fos reconegut, durant la Transició, com a militar espanyol de ple dret amb el rang de coronel, és ben eloqüent. Entre les nombroses accions de combat que va protagonitzar, s'hi distingeixen el bombardeig del cuirassat nazi *Deutschland* i l'atac, gairebé suïcida, precisament al camp d'aviació de la Sénia, que s'havia convertit en el més important de la Legió Còndor alemanya després de la retirada republicana.

Edifici de la caserna de pilots. Va seguir sent-ho sota ocupació alemanya. Avui dia, en una cantonada s'hi continua exhibint l'emblema de l'aviació republicana. Actualment és centre d'interpretació del camp d'aviació de la Sénia.

El 10 de setembre de 1938 es va produir el canvi de comandament del Grup J/88, que és com es coneixia l'esquadró alemany de la Sénia. Va haver-hi celebracions festives per aquest motiu, amb desfilades de disfresses i carrosses de cavalcada incloses. Aquí veiem alguns membres del personal disfressats, tal vegada imitant els soldats marroquins que havien vist combatent a les forces franquistes.

Membres de la Legió Còndor dinen sota una olivera a l'aeròdrom, no gaire lluny dels seus avions. Per a aquells homes joves, la guerra d'Espanya era a mig camí entre l'aventura guerrera i unes vacances exòtiques al Mediterrani, segons el que es pot observar en unes quantes fotografies.

Dones de la Sènia contractades pels comandaments alemanys per fer-se càrrec de les tasques de neteja, cuina i ajuda domèstica general del personal de la base.

Entrada del bordell, edifici conegut com "Les Coves de Martí", un edifici senyorial al costat de l'aeròdrom. A l'esplanada, a la dreta de la imatge en primer terme, s'hi pot veure un bidó de benzina com els que s'utilitzaven en aquesta instal·lació.

Francisco Gómez, pilot del "Katiuska", mort al costat de la seva metralladora en l'últim bombardeig republicà al camp d'aviació de la Sènia el 16 de desembre de 1938. En aquell atac es van destruir set avions alemanys estacionats, es van produir desperfectes a les pistes i va resultar també molt danyat l'edifici que albergava el bordell.

ACTIVITATS RELACIONADES

DIÀLEG — PRESENCIAL I EN LÍNIA

Aeronàutica (vol) interior

Dimarts 6 de juliol a les 18 h

Sala Oval i en línia

Amb inscripció prèvia al web del Museu

Conversa entre **Francesc Torres**, autor de la instal·lació, i **Juanjo Lahuerta**, professor d'història de l'art a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona

Modera: Lluís Alabern, cap de mediació i museografia del Museu

VISITA COMENTADA — EN LÍNIA

Espais i relats de la Guerra Civil

Amb inscripció prèvia al web del Museu

Recorregut pels museus i centres d'interpretació que expliquen la Guerra Civil arreu del territori

Dimecres 22 de setembre, 18.45 h.

La guerra aèria i la defensa del territori des del Centre d'Interpretació de l'Aviació Republicana i la Guerra Aèria (Santa Margarida i els Monjos), a càrrec de **Ramon Arnabat**, professor d'història contemporània de la Universitat Rovira Virgili i membre del grup de recerca ISOCAC

Podeu consultar el programa complet a la web del museu

Organitza i produeix: Museu Nacional d'Art de Catalunya
i Centre d'aviació històrica de la Sénia

Artista i comissari: Francesc Torres

Direcció: Pepe Serra

Direcció tècnica: José Ramón Bellaubí

Dissenyador / Disseny gràfic: Lluís Pera / Lali Almonacid

Coordinació del projecte: Lluís Alabern / Pilar Vila

Supervisió i control tècnic: Xavier Abelló

Disseny i direcció tècnica de la maniobra d'hissat:
S4E, Solutions for Engineering

Dates: Del 18 de juny al 26 de setembre de 2021

Preu de l'entrada: 2 euros

Espai: Sala Oval

**MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA**

Oficina de premsa
Tel. 93 622 03 60
premsa@museunacional.cat

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

blog.museunacional.cat

Un Museu compromès

SR10-004(2013)

BIOSPHERE
committed entity

SA-2011/0309

EMAS
GESTIO AMBIENTAL
SA-2011/0309